

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

РОГУЛЬСЬКА ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378:378.147.091.33-27.22]:811(043.3)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Вінниця – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.
Роботу виконано у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Гуревич Роман Семенович,
Навчально-науковий інститут педагогіки,
психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського, директор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Авшенюк Наталія Миколаївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
відділ зарубіжних систем педагогічної освіти
і освіти дорослих, завідувач;

доктор педагогічних наук, професор
Коваль Тамара Іванівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра методики викладання іноземних мов
й інформаційно-комунікаційних технологій, професор;

доктор педагогічних наук, професор
Морська Лілія Іванівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, кафедра іноземних мов
для природничих факультетів, професор.

Захист відбудеться «29» квітня 2020 року об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. К. Острозького, 32, корп. 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (вул. К. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001) та на сайті університету info@vspu.net.

Автореферат розіслано «27» березня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. У системі освіти України триває період комплексних реформ, що зумовлені розробленням нових засад розвитку та трансформації освіти для апроксимації до європейських і світових підходів та практик. Провідним положенням для сучасної української освіти є не засвоєння формальних знань і навичок, а гуманність взаємин, свобода самовиявлення, творча самореалізація, культивування індивідуальності й пізнавальної активності особистості. Нині на часі переосмислення пріоритетів вищої педагогічної освіти України, формування нових концептуально-методологічних засад освітньої діяльності, необхідність парадигмального зсуву в розумінні мети, завдань, змісту, шляхів її організації та реалізації.

В основу професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (ЗВО) покладено положення законодавчих і стратегічних документів, що окреслюють напрями розвитку освіти в Україні, забезпечення її якості: Закон України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр.» (2013), «Концепція нової української школи «Нова українська школа: простір освітніх можливостей» (2016), «Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов «Speak Global – go Global» (2016), «Концепція розвитку освіти України на період 2015 – 2025 рр.», галузева «Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013); «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (2015), «Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 р.» (2017). Серед міжнародних джерел варто назвати матеріали «Брюгзького Комюніке про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2012 – 2020 рр.» («The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011 – 2020», 2010), документ «Спільні європейські принципи щодо вчительських компетентностей і кваліфікацій» («Common European Principles for Teacher Competences and Qualification», 2005), «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» («CEFR (Common European Framework of Reference: Learning, Teaching and Assessment)» (2001).

З огляду на зміну соціального замовлення щодо володіння іноземними мовами, посилення інтересу до мови як до однієї з пріоритетних цінностей суспільства, розширення сфери міжнаціональної співпраці, орієнтацію на практичне застосування мови в побутовому, діловому, професійному спілкуванні, сучасна модель підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти потребує переосмислення, оскільки вчитель сучасної української школи повинен не просто надавати учням знання, як це відбувається нині, а й розвивати вміння застосовувати їх на практиці, формувати духовно та інтелектуально розвинену творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний досвід покоління, формуючи власний досвід діяльності, творчості, спілкування. Сутність проблеми полягає в тому, що теоретичне вивчення наукових підходів, концепцій, технологій не

забезпечує повною мірою ефективного формування практичного досвіду, необхідного для майбутніх учителів іноземних мов у контексті реалізації засвоєних науково-педагогічних знань, умінь та навичок як у повсякденній, так і в професійній діяльності. Крім того, традиційна система навчання не створює умов для ефективного розвитку розумових здібностей студентів, знецінює їхні творчі можливості. Суспільство одержує пасивного фахівця, виконавця, який не володіє навичками ухвалення рішень у професійній діяльності та не готовий до провадження цієї діяльності в стрімких умовах інформатизації суспільства.

Саме на цих аспектах зосереджена увага українських і зарубіжних учених, які досліджували модернізацію професійної підготовки вчителів іноземних мов у закладах вищої освіти (О. Бігич, І. Закір'янова, Т. Зубенко, Н. Молодиченко, С. Ніколаєва, В. Пасинок, С. Тезікова); формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов (І. Закір'янова, Н. Бідюк, В. Калінін, Н. Козлова, Т. Колодько, Г. Мельниченко, К. Скиба); використання педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов (О. Гончарова, Ю. Жилиєва, Л. Морська, Є. Полат); зміст і структуру професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у різних країнах Європи (Н. Авшєнук, В. Базуріна, В. Баркасі, О. Голопюк, І. Задорожна); створення інформаційно-освітнього середовища, упровадження й використання комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій в освіті (В. Биков, Я. Ваграменко, Р. Гуревич, А. Єршов, М. Жалдак, І. Захарова, М. Кадемія, Т. Коваль, В. Кухаренко, О. Майборода, Ю. Машбиць, Ж. Меншикова, В. Монахов, Н. Морзе, Л. Петухова, Є. Полат, Ю. Рамський, І. Роберт, С. Сисоєва, О. Співаковський, О. Спирін, П. Стефаненко, В. Сумський, О. Тихоміров, О. Філатов, І. Якиманська).

Результати наукового пошуку дали змогу зафіксувати низку *суперечностей* у підготовці майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, що потребують розв'язання, зокрема, між: об'єктивною потребою суспільства в якісній підготовці майбутніх учителів іноземних мов і реальним станом готовності випускників ЗВО до професійної діяльності; потребою у висококваліфікованих учителях іноземних мов, здатних швидко адаптуватися до сучасних умов динамічної професійної діяльності, та традиційною системою їхньої професійної підготовки; зростанням вимог сучасних закладів загальної середньої освіти до підготовленості майбутніх учителів іноземних мов та недостатнім рівнем забезпечення потрібних для цього організаційно-педагогічних умов; вагомими позитивними здобутками зарубіжного досвіду щодо підготовки майбутніх учителів іноземних мов і неналежним рівнем його використання у вітчизняних ЗВО; необхідністю використання інноваційних форм, засобів, методів, сучасних інформаційних технологій навчання та реальним станом їх реалізації в освітньому процесі; створенням інформаційно-освітнього середовища ЗВО та неналежним рівнем його використання в межах традиційної системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Виявлені суперечності, недостатнє наукове обґрунтування окресленої проблеми в педагогічній теорії і практиці зумовили вибір теми дослідження

«Теорія і практика підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація підготовлена відповідно до плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266) та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в межах тем «Теоретичні та методичні основи впровадження нових інформаційних технологій у навчально-виховному процесі» (№ 0100U005521) і «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (№ 0115U002571). Тема роботи затверджена рішенням Ученої ради Хмельницького національного університету (протокол № 13 від 26.04.2018 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології України (протокол № 4 від 25.09.2018 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти та експериментальній перевірці її ефективності на практиці.

Відповідно до мети сформульовані такі **завдання**:

1) з'ясувати стан розроблення проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці; виокремити й обґрунтувати методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти;

2) виявити особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у зарубіжному досвіді;

3) розкрити зміст і структуру професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов;

4) визначити компоненти, критерії, показники й рівні готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності;

5) теоретично обґрунтувати й розробити авторську концепцію підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти;

6) виокремити й теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти;

7) розробити систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти та експериментально перевірити її ефективність;

8) розробити та впровадити навчально-методичне забезпечення для підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Концепція дослідження підпорядкована ідеї посилення єдності й забезпечення цілісності змісту професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО та охоплює чотири взаємопов'язані концепти: методологічний, теоретичний, технологічний і методичний.

Методологічний концепт дослідження базований на обґрунтуванні методологічних засад підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО на основі взаємодії загальнонаукових підходів, а саме: системного; компетентнісного; аксіологічного; культурологічного; діяльнісного; комунікативного; центрованого на студенті; міждисциплінарного; загальнодидактичних і специфічних принципів: гуманізації та гуманітаризації; науковості; системності й послідовності; модульності; доступності й посиленості; зв'язку теорії з практикою; індивідуалізації; моделювання професійної діяльності або функційності; інноваційності; урахування міжпредметних зв'язків; соціокультурної спрямованості; свідомості, діяльності та самостійності; комунікативно-орієнтованого навчання.

Теоретичний концепт пов'язаний з обґрунтуванням термінологічної основи дослідження, категорійного апарату підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО, а також науковим поясненням авторської концепції. Концепт представляє систему вихідних дефініцій і параметрів, що розкривають розуміння сутності основних понять дослідження, а саме: «інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти», «професійна діяльність майбутніх учителів іноземних мов», «готовність майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності».

Технологічний концепт передбачає окреслення компонентів, критеріїв і рівнів готовності до професійної діяльності; побудову цілісної системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО та проектування моделі системи, що вирізняється цілісністю (усі виокремлені підсистеми: цільова; теоретико-методологічна; змістово-технологічна; контрольньо-результативна – взаємопов'язані та працюють на кінцевий результат – позитивну динаміку у формуванні готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності). Сутність системи підготовки майбутніх учителів полягає в упорядкуванні сукупності організаційно-педагогічних умов, які забезпечують готовність майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності з огляду на підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземних мов через використання інтерактивних технологій; використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; впровадження різних видів практики та позааудиторної роботи для набуття досвіду майбутньої професійної діяльності; створення та підтримку освітньо-креативного середовища; розвиток професійної рефлексії.

Методичний концепт передбачає впровадження запропонованих інновацій, оцінювання результативності системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО через її експериментальну перевірку з використанням засобів діагностування.

Основні положення концепції втілені в **загальній гіпотезі дослідження**, яка ґрунтована на припущенні про те, що ефективність професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО суттєво підвищиться за умови впровадження розробленої, теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної системи, яка бере до уваги вітчизняні та закордонні напрацювання й сучасні тенденції освітньої галузі.

Часткові гіпотези конкретизують загальну гіпотезу й передбачають, що підготовка майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО набуває ефективності, якщо:

- у підготовці майбутніх учителів іноземних мов використовувати сучасні методологічні підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи;

- на основі положень концепції розробити й упровадити систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти та забезпечити поетапність її реалізації впродовж трьох етапів: теоретико-практичного, корекційно-стабілізаційного, рефлексійно-закріплювального;

- створити оптимальні організаційно-педагогічні умови для підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземних мов через використання інтерактивних технологій; використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; впровадження різних видів практики та позааудиторної роботи для набуття досвіду майбутньої професійної діяльності; створення та підтримка освітньо-креативного середовища для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; розвиток професійної рефлексії у майбутніх учителів іноземних мов);

- реалізувати об'єктивну діагностику й оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності на основі науково обґрунтованої сукупності критеріїв, показників і рівнів;

- упровадити методичний супровід освітнього процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов, що охоплюватиме інноваційні форми, методи, засоби, технології, підходи, методики та інструктивні матеріали для всіх суб'єктів навчального процесу.

Методи дослідження. Для досягнення мети, розв'язання поставлених у дослідженні завдань, перевірки гіпотези використано такі методи:

- *теоретичні* – комплексний аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури з порушеної проблеми й суміжних

галузей для вивчення концептуальних положень, базових понять і категорій дослідження; обґрунтування теоретичних засад; теоретико-критичний аналіз офіційних документів МОН України з проблем підготовки майбутніх учителів іноземних мов, аналіз навчальних планів, програм і підручників, методичних посібників та рекомендацій; обґрунтування особливостей підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; компаративний аналіз – для обґрунтування компаративних засад дослідження та для вивчення й узагальнення вітчизняних і зарубіжних підходів до організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; структурно-системний аналіз для виявлення структури професійної діяльності та структури готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності, а також для комплексного обґрунтування авторської концепції; індукція, дедукція, синтез, узагальнення, абстрагування, проектування – для обґрунтування методологічних, дидактичних і науково-методичних засад дослідження; моделювання – для розроблення авторської моделі системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; узагальнення – для формулювання висновків і рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів іноземних мов;

– *емпіричні* – обсерваційні (пряме й непряме спостереження) – для виявлення досвіду використання арсеналу форм, методів, методик і технологій підготовки майбутніх учителів іноземних мов; діагностичні методи (анкетування, тестування, опитування, бесіди) для діагностування рівня готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності на різних етапах дослідження; методи спостереження; експериментальні методи (констатувальний, формувальний і завершальний етапи педагогічного експерименту) для перевірки ефективності системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО;

– *методи математичної статистики* – ранжування, порівняння, кількісно-якісний аналіз результатів експерименту та їх статистичне оброблення за критерієм згоди Пірсона χ^2 .

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано авторську концепцію професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО, що охоплює чотири взаємопов'язані концепти (методологічний, теоретичний, технологічний, методичний), відображає авторські погляди на сутність, мету, завдання, підходи, принципи, зміст, форми, засоби, методи, технології підготовки майбутніх учителів іноземних мов, спрямована на формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності; розроблено, змодельовано й експериментально перевірено систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО, що відображає взаємозв'язки між підсистемами – цільовою, теоретико-методологічною, змістово-технологічною, контрольнорезультативною; виокремлено й обґрунтовано організаційно-педагогічні

умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземних мов через використання інтерактивних технологій; використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; впровадження різних видів практики та позааудиторної роботи для набуття досвіду майбутньої професійної діяльності; створення та підтримка освітньо-креативного середовища для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; розвиток професійної рефлексії у майбутніх учителів іноземних мов); схарактеризовано структуру професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов, що представлені такими компонентами: навчальним, освітнім, комунікативно-діяльним, мотиваційним, соціокультурним, інформаційно-аналітичним, креативним, контроль-коригувальним, розвивальним, виховним, гностичним, конструктивно-планувальним, організаційним, партнерським;

– *уточнено й удосконалено* компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-комунікативний, діяльнісно-практичний, професійно-особистісний, оцінно-рефлексивний), критерії (мотиваційний, знанневий, операційний, особистісний, рефлексивний) і рівні (низький (репродуктивний), середній (продуктивний), високий (професійний)) готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності;

– *набули подальшого розвитку* й конкретизації теоретичні положення щодо професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; змістове наповнення понять «інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти», «професійна діяльність майбутніх учителів іноземних мов», «готовність майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності»; методологічні підходи та специфічні принципи підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в удосконаленні форм, методів, засобів і технологій підготовки майбутніх учителів іноземних мов, а також у розробленні й впровадженні в систему фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов навчальних посібників: «Enjoy Your Home-reading» («Насолоджуйтеся домашнім читанням», 1 частина) (гриф МОН від 12.03.2013) та «Enjoy Your Home-reading» («Насолоджуйтеся домашнім читанням», 2 частина) (гриф ХНУ від 31.05.2018); навчально-методичних комплексів у модульному об'єктивно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі («MOODLE») для студентів спеціальності 014.02 «Середня освіта (Англійська мова і література)» із дисциплін: «Практичний курс англійської мови», «Аналітичне читання» (1, 2 та 3 курс), «Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII ст.», «Історія зарубіжної літератури XIX ст.», що містять рекомендації з вивчення дисциплін, навчальні програми, плани семінарських занять, конспекти лекцій, презентації, методичні вказівки до практичних занять, індивідуальних завдань і самостійної роботи, методичні рекомендації до виконання курсових проектів та орієнтовні теми курсових

робіт і рефератів, тести й контрольні завдання для проведення проміжних та підсумкових контролів.

Запропоновані теоретичні й методичні напрацювання щодо підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО освіти можуть бути використані в освітньому процесі педагогічних ЗВО, у системі післядипломної педагогічної освіти, перепідготовки кадрів, підвищенні кваліфікації, у подальших дослідженнях із проблем професійної, фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка № 41 від 26.03.2019 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/19 від 14.03.2019 р.), Класичного приватного університету (довідка № 401 від 11.04.2019 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 10/19 від 20.03.2019 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-26/03/561 від 05.04.2019 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1243 від 05.04.2019 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 477-33/03 від 09.04.2019 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 64-23/382 від 09.04.2019 р.), Мукачівського державного університету (довідка № 482 від 08.04.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. У праці [2] авторів належить аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії, Німеччині та Польщі; у навчальних посібниках [3], [4] – ідея та структура посібників, добір текстів для читання й розроблення граматичних і лексичних вправ для індивідуальної роботи студентів; [6] – розкриття доцільності використання відеоматеріалів для підвищення рівня мотивації майбутніх учителів іноземної мови; [7] – характеристика переваг використання smart-технологій, аналіз можливостей і перспектив використання в освітньому процесі програмно-технологічного навчального комплексу на основі «SMART Board»; [10] – обґрунтування доцільності використання мобільних додатків на заняттях із фахових дисциплін у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти; [14] – аналіз переваг і недоліків використання інтернет-технологій у навчанні іноземних мов у ЗВО; [20] – опис особливостей реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов, обґрунтування змісту понять «компетентність», «компетентнісний підхід»; [25] – розкриття особливостей використання методів, засобів, форм і технологій навчання в підготовці майбутніх учителів іноземних мов; [26] – аналіз специфіки й можливостей мобільного навчання як ефективної дистанційної технології, окреслення переваг і недоліків її використання в навчанні іноземної мови; [27] – студіювання теоретичних засад розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів іноземних мов у контексті освітніх інновацій; [28] – окреслення рекомендацій щодо творчого використання конструктивних ідей прогресивного досвіду Польщі в процесі оновлення системи педагогічної освіти України;

[29] – аналіз переваг використання інтерактивних дошок на заняттях з іноземної мови; [31] – виокремлення пріоритетних напрямів іншомовної освіти в Україні; [33] – аналіз сучасної системи педагогічної освіти США; [34] – огляд подкастів, що використовують у підготовці майбутніх учителів іноземних мов; [36] – аналіз сучасної системи педагогічної освіти в Канаді; [40] – характеристика сучасних технологій навчання, що застосовують для підготовки майбутніх учителів на заняттях з іноземної мови; [41] – характеристика професійно-особистісних якостей учителів Нової української школи. Ідеї співавторів у дисертації не використано.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати дисертації оприлюднено й обговорено на науково-практичних конференціях, зокрема:

– *міжнародних* – «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2013, 2015, 2017 рр.), «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах» (Львів, 2010 р.), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2010, 2016, 2018 р.), «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в Європейський освітній простір» (Івано-Франківськ, 2016 р.), «Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов у світі» (Суми, 2018 р.), «Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness» (Батумі, 2018 р.), «Perspectives of science and education» (Нью-Йорк, 2019 р.), «Інновації в сучасній освіті: український та світовий контекст» (Умань, 2019 р.);

– *усеукраїнських* – «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України» (Хмельницький, 2010 р.), «Освіта дорослих як фактор соціалізації і соціального захисту окремих категорій населення» (Черкаси, 2010 р.), «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем» (Хмельницький, 2011 р.), «Формування професійно мобільного фахівця: Європейський вимір» (Львів, 2017 р.), «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2018 р.);

– *міжнародних науково-методологічних семінарах* – «Розвиток порівняльної і професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Київ – Хмельницький, 2012 – 2018 рр.), «Modern Technologies in Teaching English» (Хмельницький, 2012 р.), «Methodenvielfalt mit Menschen» (Хмельницький, 2012 р.), «Використання автентичних матеріалів у процесі викладання іноземних мов в ВНЗ» (Хмельницький, 2013 р.), «How to make your students use the grammar they've learnt» (Хмельницький, 2013 р.), «Міжнародна система тестування англійської мови» (Хмельницький, 2013 р.), «Методика викладання англійської мови в основній та старшій школі» (під керівництвом представника «Pearson Education Limited») (Хмельницький, 2013 р.), «Problems of Communicative Competence Development» (Хмельницький, 2013 р.), «Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні англійської мови» (Хмельницький, 2014 р.), «Тенденції та особливості глобалізації та

інтернаціоналізації вищої освіти: досвід англomовних країн» (Хмельницький, 2014 р.), «The Life Long Learning» (Хмельницький, 2014 р.), «Проблеми формування комунікативної компетенції під час навчання іноземних мов» (Хмельницький, 2014 р.), «Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні німецької мови» (Хмельницький, 2014 р.), «Ефективне використання сучасних навчально-методичних комплексів із вивчення англійської мови у ВНЗ» (Хмельницький, 2014, 2016 рр.), «Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті» (Суми, 2016 р.), «Особистісний потенціал сучасного викладача закладу вищої освіти як основа професійного становлення майбутніх фахівців» (Івано-Франківськ, 2018 р.);

– *регіональному науково-практичному семінарі* «Cambridge University Press «Where Can English Take You» (Хмельницький, 2012 р.);

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Кандидатська дисертація на тему «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами сучасних інформаційних технологій» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захищена 2010 року у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторського дослідження не використано.

Публікації. Основні положення дисертаційного пошуку та його результати оприлюднено в 41 науковій праці, із яких: 2 монографії (1 одноосібна), 2 навчальні посібники, 25 – статей у наукових фахових виданнях України та зарубіжних виданнях (5 входять до міжнародних наукометричних баз даних), 12 – у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших наукових виданнях.

Структура дисертації. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що містить 865 найменувань, із них – 206 іноземними мовами, 57 додатків (окремий том) на 270 сторінках. Повний обсяг дисертації – 766 сторінок, основний текст викладено на 388 сторінках. Робота містить 26 таблиць та 25 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність порушеної проблеми; описано зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету й завдання, окреслено об'єкт і предмет дослідження, викладено концепцію та гіпотезу дослідження; схарактеризовано методи, наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження; представлено інформацію про публікації за темою дисертації, її структуру й обсяг.

У **першому розділі** – «*Методологічні засади підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів*

вищої освіти» – схарактеризовано доцільність створення й підтримки інформаційно-освітнього середовища ЗВО; з'ясовано основні функційні системи ЗВО; на основі теоретичного аналізу з'ясовано сутність поняття «інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти»; проаналізовано інформаційно-освітнє середовище низки ЗВО України; окреслено професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов у ЗВО; обґрунтовано сучасні методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Доцільність створення й підтримки інформаційно-освітнього середовища ЗВО зумовлена низкою чинників: зростанням швидкості передавання інформації та знань; необхідністю динамічної адаптації студентів і фахівців до навколишнього середовища й соціальних змін, що відбуваються в ньому; потребою реформування систем навчання відповідно до вимог інформаційного суспільства (підвищення продуктивності праці; прозорість і гнучкість освітніх процесів; навчання згідно з потребами та здібностями студентів). Результати аналізу наукової літератури й низки дисертацій дали змогу з'ясувати основні функційні системи закладів вищої освіти: електронна бібліотека (зберігання, каталогізація, забезпечення доступу до різних ресурсів в електронній формі); адміністративна (регламентна) підсистема (авторизація користувачів і їх поділ за категоріями, протоколювання дій, реалізація набору функцій з організації й документування результатів навчального процесу, контроль працездатності всіх програмних компонентів і забезпечення надійності їхньої роботи); кадрова підсистема (база даних персонального обліку користувачів усіх категорій); інформаційна підсистема (програмне забезпечення, навчально-методичні матеріали, сайти викладачів, інформування користувачів про події, що відбуваються в навчальному закладі); апаратна підсистема (сервери, комп'ютери, мобільні мережеві пристрої, локальна мережа, телекомунікаційне та проєкційне обладнання). Це лише основні системи, кожна з яких може бути укладена відповідно до більш дрібних підсистем. У сукупності всі функційні системи об'єднуються в інформаційно-освітнє середовище навчального закладу та мають чималий потенціал для підвищення якості навчання майбутніх учителів іноземних мов, а саме: сприяють усвідомленню студентами особливостей майбутньої професійної діяльності; розвитку творчих здібностей та особистісних і професійно важливих якостей студентів, що необхідні для успішного опанування майбутньої професії; оптимізують побудову індивідуальних освітніх траєкторій; формують успішну інтелектуальну та творчо розвинену особистість, яка володіє високою інформаційною культурою.

На підставі аналізу наукових поглядів щодо сутності поняття «інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти», особливостей створення інформаційно-освітнього середовища, упровадження й використання комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій в освіті (В. Биков, Я. Ваграменко, Р. Гуревич, А. Єршов, М. Жалдак, І. Захарова, М. Кадемія, Т. Коваль, А. Коломієць, В. Кухаренко, О. Майборода, Ю. Машбиць, Ж. Меншикова, В. Монахов, Н. Морзе, Л. Морська, Л. Петухова, Є. Полат, Ю. Рамський, І. Роберт, С. Сисоєва,

О. Співаковський, О. Спирін, П. Стефаненко, В. Сумський, О. Тихоміров, О. Філатов, І. Якиманська та ін.) підсумовано, що *інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти* – багатосуб'єктне й поліпредметне системне утворення, що об'єднує інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи й технології, сприяє формуванню інтелектуально розвиненої, соціально значущої творчої особистості, яка володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок та реалізує низку функцій: інформаційну, що надає відкритий доступ до інформації, створює умови для інформаційного обміну; інтерактивну, яка дає змогу реалізовувати внутрішньосистемні зв'язки; комунікаційну, що допомагає підтримувати зв'язки «всередині», а також із «зовнішнім» інформаційним простором; координувальну, тобто фіксувати та представляти у взаємозв'язку зміст, адресований різним суб'єктам; розвивальну – розвиток інтелекту, особистих творчих якостей; культуроформувальну, що пов'язана з інформаційною культурою; професійно-орієнтовальну, орієнтовану на профіль майбутньої професійної діяльності.

У Хмельницькому національному університеті реалізують програму «Комп'ютеризація навчального процесу», метою якої є досягнення якісно нового технічного й організаційного рівня комп'ютеризації основних напрямів діяльності університету, удосконалення системи управління та підвищення якості освітніх послуг на базі створення інформаційно-освітнього середовища. Ця мережа забезпечує функціонування інформаційних систем: дистанційне навчання, «MOODLE», електронний університет, планово-фінансовий відділ, автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС), «Anti-Plagiarism». Інформаційно-освітнє середовище Хмельницького національного університету – інтегроване, відкрите, динамічне, адаптивне WEB-середовище, що містить організаційні, управлінські, педагогічні, соціальні, економічні, правові, методичні та навчальні взаємозв'язки, функційно спрямоване на інформаційну електронну взаємодію між суб'єктами середовища, централізоване електронне навчально-методичне та організаційно-педагогічне забезпечення навчального процесу.

Унаслідок аналізу особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, навчальних планів та освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів і магістрів ЗВО, резюмовано, що ефективна підготовка вчителя іноземних мов має бути базована на таких засадах: узгодженість змісту підготовки з потребами студента, суспільства й держави; пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей у формуванні педагога; цілісність і випереджувальний характер у формуванні особистості вчителя іноземних мов як гідного громадянина України; фундаменталізація професійної підготовки; гуманістична спрямованість усіх навчальних дисциплін; демократизація навчального процесу; наступність і неперервність у підготовці майбутнього вчителя; варіативність та інноваційність змісту, методів і форм підготовки; відкритість до досягнень вітчизняної та світової науки, культури, освітньої практики.

На основі вивчення прогресивних педагогічних ідей, теорій, сучасних освітніх парадигм виокремлено провідні методологічні підходи до підготовки

майбутніх учителів іноземних мов, а саме: *системний* (забезпечує єдність цілей, змісту, форм, засобів, методів, інноваційних методик і технологій підготовки майбутніх учителів іноземних мов як цілісної системи); *компетентнісний* (спрямований на розвиток практичних умінь, формування навичок і набуття досвіду застосування майбутніми вчителями іноземних мов повного набору теоретичних знань на практиці); *аксіологічний* (передбачає визнання особистості найвищою цінністю; виявлення доброти, чуйності, милосердя, розуміння; збереження здоров'я для успішної соціальної активності й оптимальної працездатності); *культурологічний* (сприяє формуванню глобального мислення студентів і створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності); *діяльнісний* (реалізує ключову ідею сучасної педагогіки про суб'єкт-суб'єктні взаємини всередині педагогічної системи); *комунікативний* (передбачає необхідність побудови навчального процесу як моделі спілкування); *центований на студенті* (прогнозує педагогічно спрямований процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та студента, що має на меті реалізацію індивідуального творчого потенціалу студента в поєднанні з розвитком його професійних й особистісних якостей, урахуванням природних здібностей та індивідуальних відмінностей для становлення компетентної особистості, готової до провадження професійної діяльності); *міждисциплінарний* (реалізує інтеграцію знань різних дисциплін (педагогіки, філології, психології, соціології, філософії, інформаційних технологій та ін.) про професійну діяльність майбутніх фахівців у системі «викладач – студент – система навчання – інформаційно-освітнє середовище»; сприяє інтегративному баченню майбутньої професійної діяльності; системному представленню знань і створенню інновацій).

У **другому розділі** – «*Компаративні засади підготовки майбутніх учителів іноземних мов*» – проаналізовано особливості професійної підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії, Німеччині, Бельгії, Польщі, США та Канаді.

Серед ключових особливостей підготовки майбутніх учителів іноземних мов у досліджених зарубіжних країнах виокремлено такі: розширення компонента педагогічної практики в підготовці вчителів іноземних мов; зростання кількості й варіативності траєкторій, за допомогою яких можна опанувати вчительську професію; наявність кількох альтернативних шляхів підготовки вчителів іноземних мов (програми варіюються від університетської підготовки (бакалаврат і магістратура) до кваліфікаційних педагогічних курсів); створення систем неперервного професійного розвитку від закладів вищої освіти до завершення кар'єри; актуалізація змісту програм підготовки вчителів іноземних мов, що передбачає розвиток систем моніторингу та з'ясування професійних інтересів і потреб учителів (менеджмент учнівської групи; робота в умовах цифрового інформаційного середовища, посилення дослідницького складника тощо); посилення правил відбору на педагогічні спеціальності; делегування повноважень щодо атестації й підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов професійній спільноті (професійні асоціації, професійні спілки, центри педагогічної майстерності, школи професійного зростання).

До загальних тенденцій підготовки майбутніх учителів іноземних мов належать: «університетизація» педагогічної освіти – пріоритет університетського рівня педагогічної освіти (Велика Британія); диверсифікація форм і методів підготовки вчителів; диверсифікація типів постачальників освітніх послуг та програм підвищення кваліфікації (школи професійного розвитку (Канада, США), професійні асоціації вчителів і викладачів (Велика Британія); приватні компанії; учительські центри); гуманізація й гуманітаризація в методах і змісті педагогічної освіти; посилення ролі неформальної освіти в підготовці майбутніх учителів іноземних мов (навчальні майстерні (Бельгія, Польща), навчальні поїздки (Німеччина), участь у міжнародних освітніх програмах і проєктах, взаємообмін учителями між школами та міжнародний обмін (Велика Британія); інформатизація навчального процесу (США); інтеграція змісту педагогічної освіти (Німеччина); моніторинг якості педагогічної освіти (США)).

Узагальнення результатів дослідження послугувало підставою для окреслення рекомендацій щодо творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні: нормативно-правове врегулювання підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні відповідно до вимог Болонського процесу; децентралізація системи управління педагогічною освітою; реалізація неперервного професійного розвитку вчителів за чіткими стратегіями, етапами й напрямками вдосконалення; розроблення національної стратегії для підвищення престижу професії учителя; затвердження більш жорстких вимог до входження в професію (складання тестів на професійну придатність); використання проблемних, проєктно-дослідницьких методик на основі комплексного методичного й інформаційного забезпечення підготовки; активізація професійного зростання вчителів іноземних мов із використанням новітніх інформаційних технологій та мережі Інтернет; створення належних умов для ефективного професійного розвитку вчителів, що передбачає узгодженість національних стандартів професійного розвитку; створення умов для академічної мобільності; налагодження партнерства між органами освіти, громадськими, освітніми й професійними національними та міжнародними об'єднаннями для обміну досвідом, реалізації масштабних проєктів і програм; підвищення мотивації майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності.

У **третьому розділі** – *«Концептуально-теоретичні засади підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти»* – обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; з'ясовано сутність поняття «професійна діяльність майбутніх учителів іноземних мов»; схарактеризовано компонентний склад педагогічної діяльності вчителів та структуру професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов; окреслено професійно-особистісні якості майбутніх учителів іноземних мов; витлумачено сутність поняття «готовність майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності»; досліджено структуру готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; спроектовано модель системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Розроблена концепція підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО відображає авторські погляди на сутність, мету, завдання, підходи, принципи, зміст, форми, засоби, методи, технології підготовки майбутніх учителів іноземних мов і спрямована на формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності. Передумовою обґрунтування концепції підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО слугувало вивчення особливостей підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; завдань та обов'язків учителя згідно з кваліфікаційними характеристиками професій (посад) педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів; основних трудових функцій учителя іноземних мов, відповідно до вимог, що сформульовані до них у контексті сучасної мовної загальноєвропейської політики; професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, що охоплює аналіз навчальних планів та освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів і магістрів ЗВО; сучасних тенденцій у реформуванні мовної освіти у ЗВО України; досвіду підготовки майбутніх учителів іноземних мов у країнах ЄС, США, Канаді. До особливостей концепції належить положення про те, що підготовка майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО є специфічним, цілеспрямованим, системним, керованим і вимірвальним процесом, що потребує використання новітніх інноваційних і інформаційно-комунікаційних технологій.

На підставі аналізу таких понять, як «діяльність», «професійна діяльність», «професія», «професіонал», «професіоналізм», сформульовано визначення поняття «професійна діяльність майбутнього вчителя іноземної мови». Професійну діяльність майбутніх учителів іноземних мов варто трактувати як комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, а також професійно-особистісних якостей, спрямованих на створення умов для особистісного, творчого розвитку учнів в іншомовному середовищі та на підготовку їх до виконання певних соціальних ролей засобами іноземної мови. Професійна діяльність педагога, зокрема майбутнього вчителя іноземної мови, є неперервним процесом розв'язання різноманітних завдань і реалізована в таких видах: *викладання* (управління переважно пізнавальною діяльністю школярів); *виховна робота* (створення виховного середовища та управління різноманітними видами діяльності школярів для їх гармонійного розвитку); *класне керівництво* (організація навчання й виховання учнівського колективу в певному класі); *самоосвіта та професійне самовиховання*; *управлінська діяльність* (робота керівників освітніх закладів та їхніх заступників); *організаторська діяльність* (робота організаторів діячого та юнацького руху в школі й за її межами); *методична діяльність* (робота методистів із вивчення досягнень у галузі психолого-педагогічних наук і передового педагогічного досвіду); *позашкільна діяльність* (робота в позашкільних закладах); *науково-дослідницька діяльність* (робота педагогів-експериментаторів). Аналіз наукових поглядів уможливив висновок про те, що завдання й зміст навчання та виховання всебічно розвинутої особистості зумовлюють такий компонентний склад професійної діяльності

вчителя іноземних мов: *навчальний* (реалізований у діяльності вчителя, спрямованій на засвоєння учнями певної системи знань, умінь і навичок, необхідних для оволодіння іноземною мовою); *освітній* (охоплює володіння вчителем науковими професійно-педагогічними знаннями); *комунікативно-діяльнісний* (формує в учнів уміння застосовувати знання мови на практиці, обстоювати власну позицію, використовуючи різні прийоми мислення та аргументації тощо); *мотиваційний* (містить уміння створити в учнів внутрішню потребу користуватися іноземною мовою як засобом спілкування в ситуаціях опосередкованої й безпосередньої міжкультурної комунікації); *соціокультурний* (передбачає формування вмінь учнів сприймати, аналізувати, оцінювати й використовувати одержані відомості про країну, мову якої вивчають); *інформаційно-аналітичний* (передбачає формування в учнів уміння орієнтуватися в інформаційному просторі відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства); *креативний* (творча фантазія вчителя, розвинена уява; творчий інтерес; уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя); *контрольно-коригувальний* (базований на вміннях планувати та проводити поточний і підсумковий контроль мовних навичок та вмінь учнів для виявлення рівня володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування; уміння оцінювати власну діяльність і її результати); *розвивальний* (передбачає вміння вчителя окреслювати шляхи розвитку інтелектуальної, сенсорної, емоційної сфер учнів, їхніх пізнавальних здібностей, розширення світогляду, розвитку пам'яті, уяви); *виховний* (прогнозує моральне, етичне й патріотичне виховання учнів засобами іноземної мови; повагу до національних традицій, звичаїв, культурних надбань рідної країни); *гностичний* (передбачає глибоке усвідомлення кінцевих цілей навчання іноземної мови в школі, знання особливостей оволодіння різними видами мовленнєвої діяльності, знання пізнавальних можливостей учнів і труднощів засвоєння ними навчального матеріалу); *конструктивно-планувальний* (пов'язаний з плануванням і конструюванням навчального матеріалу в системі уроків різного типу, конструюванням навчально-комунікативної діяльності учнів з огляду на умови навчання в кожному класі; відбором, методичним опрацюванням автентичних матеріалів з огляду на вікові особливості та інтереси учнів); *організаційний* (прогнозує впорядкування, самоорганізацію власної педагогічної діяльності, процесу навчання й виховання учнів для ефективного вивчення іноземної мови); *партнерський* (передбачає вміння виконувати роль тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, реалізувати багатосторонню взаємодію та співпрацю з учнями й батьками за принципами розподіленого лідерства, соціального партнерства).

Основними професійно-особистісними якостями майбутнього вчителя іноземних мов вважаємо такі: *загальногромадянські риси* – широкий світогляд, принциповість і стійкість переконань; громадянська активність та цілеспрямованість; національна самосвідомість, патріотизм і толерантність щодо інших народів та культур; *морально-психологічні якості* – високий рівень загальної та психологічної культури; охайність; дисциплінованість і

вимогливість; *науково-педагогічні якості* – науково-педагогічна творчість; активна інтелектуальна діяльність; гнучкість і швидкість мислення в педагогічних ситуаціях; висока культура мови й мовлення; володіння мімикою, поставою, рухами й жестами; *індивідуально-психологічні особливості* – високий рівень соціального сприйняття й самопізнання; висока інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість; інтерес до розвитку потенціалу студентів і потреба в педагогічній діяльності з ними; емоційна стійкість, витримка й самовладання; твердість характеру; *професійно-педагогічні здібності* – беззаперечне сприйняття студента як особистості; педагогічний оптимізм; проектування цілей навчання та прогнозування шляхів професійного становлення майбутнього фахівця. З огляду на результати проведеного теоретичного аналізу поняття, зазначено, що «готовність майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності» – це важлива інтегративна якість та стійка особистісна характеристика майбутніх учителів іноземних мов, що складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивно-комунікативного, діяльнісно-практичного, професійно-особистісного, оцінно-рефлексивного компонентів, виявляється в здатності провадити ефективну педагогічну діяльність та є результатом професійної підготовки вчителів у закладах вищої освіти. Досліджено структуру готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності, що представлена компонентами (мотиваційно-ціннісним, когнітивно-комунікативним, діяльнісно-практичним, професійно-особистісним, оцінно-рефлексивним); критеріями (мотиваційним, знаннєвим, операційним, особистісним, рефлексивним) та рівнями (низьким (репродуктивним), середнім (продуктивним), високим (професійним)). Модель системи представлено на рис. 1.

Система підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО спрямована на підготовку майбутніх учителів до опанування професійних знань, виконання професійних функцій, вироблення потреби в професійному самовдосконаленні, самореалізації та самоактуалізації впродовж життя; відображає варіативність і поетапність формування компонентів готовності до професійної діяльності на проблемно-орієнтованій, інноваційній, інтерактивній і контекстній основі та ґрунтована на впровадженні організаційно-педагогічних умов. Модель системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов складається з таких підсистем: цільової, теоретико-методологічної, змістово-технологічної, контрольної-результативної. Для спроектованої моделі характерна цілісність: усі виокремлені підсистеми взаємопов'язані, мають певне смислове навантаження, працюють на кінцевий результат – позитивну динаміку у формуванні готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності. Пропонована система підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО відрізняється від інших такими авторськими елементами: структурою поняття «готовність майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності»; етапами впровадження (теоретико-практичний, корекційно-стабілізаційний, рефлексійно-закріплювальний), методикою діагностики готовності; обґрунтованими організаційно-педагогічними умовами.

Рис. 1. Модель системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти

Особливість розробленої системи полягає в особистісній зорієнтованості, оскільки вона вимагає уваги до індивідуальної траєкторії навчання кожного студента.

У **четвертому розділі** – «*Науково-методичні засади підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти*» – виокремлено й аргументовано принципи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Підготовка майбутніх учителів іноземних мов базована на загальнодидактичних і специфічних принципах, а саме: *гуманізації та гуманітаризації* (органічне поєднання зазначених принципів у навчально-виховному процесі дає змогу сформувати самодостатню, творчу й духовно багату, вільну особистість, яка легко орієнтується в потоці інформації, швидко освоює нові технології, має стійкий світогляд і ціннісні орієнтири, а також упевнено вибудовує взаємини з суспільством на гуманістичних засадах); *науковості* (охоплює мовленнєву, психологічну, педагогічну та методичну компоненти, кожна з якої впливає на формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності); *системності й послідовності* (передбачає послідовне та системне оволодіння знаннями й уміннями); *модульності* (модульна побудова освітньої програми забезпечує системність, логічну організацію, тобто сприяє реалізації загальнодидактичних принципів науковості та системності підготовки майбутніх учителів іноземних мов); *доступності й посиленості* (передбачає реалізацію навчального процесу так, щоб студенти могли свідомо засвоювати загальнонаукові та професійні знання, практичні навички й уміння, повністю використовуючи свої інтелектуальні здібності та фізичні можливості); *зв'язку теорії з практикою* (ґрунтований на положенні філософії, педагогіки й психології про те, що ефективність і якість навчання перевіряють та підтверджують практикою, тому важливо, щоб викладання всіх дисциплін було спрямоване на свідоме включення студентів у професійну діяльність); *індивідуалізації* (зазнає реалізації в організації навчального процесу, у межах якого беруть до уваги індивідуальні особливості студентів: розвиток здатності до самоактуалізації, самореалізації, самонавчання, самоконтролю; підлягають регулюванню засоби, прийоми й темп навчання: залучення студентів до активної пізнавальної діяльності, підтримування стійкого інтересу до навчання, створення умов для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності); *моделювання професійної діяльності або функційності* (передбачає моделювання змісту та структури педагогічної діяльності й реалізоване через запровадження до навчального процесу комплексу професійно орієнтованих завдань і вправ, причому основною вимогою до цих комплексів є охоплення основних типових професійних дій учителя іноземної мови: планування, організація та проведення уроків і позакласних заходів, участь у професійних семінарах, конференціях тощо); *інноваційності* (реалізація

принципу через такі заходи: система вдосконалення й модернізація змісту, форм і методів навчально-виховного процесу; радикальні нововведення, пов'язані з трансформацією традиційної системи в альтернативну; комплексні нововведення, які охоплюють такі елементи, як удосконалення, трансформація навчально-виховного процесу); *урахування міжпредметних зв'язків* (викладання знань з огляду на міжпредметні зв'язки допоможе розкрити єдність між теорією і практикою, сприятиме підготовці майбутніх учителів іноземної мови до розуміння, а згодом і до розв'язання сучасних наукових, соціальних, професійних завдань); *соціокультурної спрямованості* (відображений у ретельному врахуванні загальнолюдських, національних пріоритетів, соціальної політики держави в контексті світового соціокультурного процесу); *свідомості, діяльності та самостійності* (спрямований на формування навичок самостійної роботи в навчальній, науковій і професійній діяльності, здатності брати на себе відповідальність, самостійно виконувати поставлені завдання, знаходити конструктивні рішення в навчальній, дослідницькій і майбутній професійній діяльності); *комунікативно-орієнтованого навчання* (сфокусований на організацію адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування, а саме: діяльнісний характер мовленнєвого спілкування, що втілений у комунікативній поведінці викладача як учасника процесу спілкування й навчання та в комунікативно вмотивованій, активній поведінці студента як суб'єкта спілкування й навчання; предметність процесу комунікації, яка має бути змодельована обмеженням, але точно окресленим набором предметів обговорення (тем, проблем, подій тощо).

Урахування закономірностей організації освітнього процесу у ЗВО та виокремлених загальнодидактичних та специфічних принципів дало змогу обґрунтувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов:

– *підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземних мов через використання інтерактивних технологій* – передбачає докладне ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю, її суспільною значущістю, сучасними вимогами до знань, умінь, навичок і якостей особистості фахівця під час вивчення всіх дисциплін; створення в студента уявлень про сучасну модель особистості успішного фахівця та спонукання до усвідомлення ним перспектив професійної самореалізації; розвиток позитивної «Я-концепції»; формування ієрархії ціннісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю; вироблення в студентів потреб і вмінь самостійно працювати з різними джерелами інформації, оволодівати інформаційними технологіями та творчо застосовувати знання на практиці; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, стимулювання прагнення до самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в студентській академічній групі; мінімізація високої тривожності окремих студентів, їхньої невпевненості щодо майбутньої професійної діяльності; створення для студентів ситуацій успіху на високому рівні реалізації здібностей; підпорядкування процесу

формування в студентів високого рівня мотивації професійного досягнення за низкою критеріїв (успішне навчання на оптимальному рівні складності, що пов'язаний із вимогами навчального курсу; індивідуалізація процесу навчання; включення майбутніх фахівців у професійно-педагогічну діяльність; формування в студентів установки на власну активність і самопізнання як основу професійного самовизначення; вироблення вмінь та навичок володіння сучасними технологіями, творчого застосування їх у майбутній професійній діяльності; об'єктивність педагогічної й моральної оцінок як показника особистісних досягнень студента, а не засобу його заохочення чи покарання). Використання інтерактивних технологій навчання створює мотивацію «зі зміщенням на кінцевий результат», що особливо важливо в професійній підготовці. У ході наукового пошуку використано: *інтерактивні технології кооперативного навчання* (робота в парах; ротатійні (змінювані) трійки; два – чотири – усі разом; карусель; робота в малих групах; акваріум; коло ідей); *інтерактивні технології колективно-групового навчання* (обговорення проблеми в загальному колі; мікрофон; незакінчені речення; мозковий штурм; ажурна пилка; навчаючи – вчусь; аналіз ситуації; розв'язання проблем; дерево рішень); *технології ситуативного моделювання* (симуляції; спрощене судове слухання; громадські слухання; розігрування ситуації за ролями); *технології опрацювання дискусійних питань* (метод «Прес»; вибери позицію; зміни позицію; неперервна шкала думок; дискусія; оцінювальна дискусія; дебати; дискусія в стилі телевізійного ток-шоу);

– *використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов* – прогнозує зміну акцентів у методах навчання з ілюстративно-пояснювальних на пошуково-дослідницькі через пов'язування отриманої інформації зі знаннями, що вже отримані, та з можливістю використовувати її в майбутньому; застосування діалогічного методу; варіативність у формах організації роботи, відборі наочності, дидактичних посібників, методів і прийомів навчання та оцінювання знань; інтеграція різних галузей знань через використання можливостей комп'ютерної техніки, інформаційну підтримку за допомогою електронних текстів, ресурсів інтернету, через контакти з культурою й досвідом інших людей; застосування в навчальному процесі надбань інших наук; проведення лабораторно-практичних і семінарських робіт для кращого сприйняття та осмислення студентами навчального матеріалу, розвитку аналітичного мислення, абстрагування й формування зв'язків між теоретичними і практичними знаннями; стимулювання максимальної самостійності, емоційного самовираження й вияву творчих здібностей через диференційовані види самостійної роботи, проведення творчих конкурсів, захистів проєктів, виставок тощо; активізації класичних лекцій слугували: міні-лекція, лекція-бесіда (діалог з аудиторією), лекція-аналіз конкретної ситуації, лекція-консультація, лекція із заздалегідь запланованими помилками; для закріплення й поглиблення знань, одержаних під час бесід, лекцій, розповідей, семінарів, практичних занять, удосконалення практичних навичок і вмінь, використання їх у розв'язанні професійних проблем та для активного обміну досвідом апробовано тренінгові практики, ділові та рольові

ігри; для набуття навичок командної роботи, удосконалення вміння представляти й аргументувати свої позиції щодо поставлених завдань, розвитку комунікативних здібностей, покращення здатності застосовувати теоретичні знання на практиці залучено проектні технології;

– *впровадження різних видів практики та позааудиторної роботи для набуття досвіду майбутньої професійної діяльності* – передбачає розвиток у студентів уміння навчати іноземної мови в навчально-виховних закладах на базі сформованої в них професійної компетентності та знань основ теорії методики, педагогіки й психології, уміння поєднувати теоретичні знання майбутніх учителів із практичною діяльністю учнів; практичне пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, умінням виконувати конкретні методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу; виховання в студентів потреби систематично поновлювати свої знання та творчо застосовувати їх у практичній діяльності; специфіка педагогічної практики на II курсі полягає в тому, що вона проходить паралельно з вивченням основних нормативних дисциплін психолого-педагогічного циклу, має характер психолого-педагогічного практикуму, допомагає зіставити теоретичні знання зі шкільними реаліями; мета педагогічної практики на четвертому курсі (VIII семестр) – цілісна професійна підготовка студента до повноцінного виконання функцій учителя англійської мови та зарубіжної літератури, а також класного керівника для проведення навчально-виховної роботи з учнями; переддипломна практика проходить на другому році навчання в магістратурі (III семестр), є завершальним етапом практичного навчання та підготовчим етапом для виконання дипломних (магістерських) робіт; таку практику проводять на випускному курсі для узагальнення й удосконалення здобутих знань, практичних умінь і навичок, оволодіння професійним досвідом та готовністю до самостійної трудової діяльності, а також із метою збирання матеріалу для підготовки дипломних робіт; мета педагогічної (асистентської) практики, що проходить на другому році навчання в магістратурі (III семестр), полягає в підготовці студентів до самостійної викладацької діяльності у ЗВО та коледжах; особистісне та професійне становлення студента не можливе без включення його до системи позааудиторної діяльності; основне завдання позааудиторної роботи в підготовці майбутніх учителів іноземних мов – усебічно ознайомити студентів із педагогічною професією, прищепити любов і повагу до педагогічної праці, розвивати професійне мислення, долучати до педагогічного досвіду; продуктивними стали такі види масової позааудиторної роботи: відзначення народних і державних свят, тематичні вечори, інтелектуальні ігри «Що? Де? Коли?», брейн-ринг, «Поле чудес», «Інтелект-шоу», турніри, КВК, різноманітні конкурси та вікторини, екскурсії й походи, акції, диспути, змагання, «круглі столи», виставки, семінари тощо (проведення цих заходів допомагає розширити можливості впливу на особистість для пропаганди знань, розвитку інтересу до наук, до творчості, для формування ініціативи студентів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, виховання професійно значущих та особистісних якостей;

– створення та підтримка освітньо-креативного середовища для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності – уможливають максимальний рівень індивідуалізації завдяки широкому використанню інформаційних технологій і сприяють: зростанню інформативності й репрезентативної цінності навчального матеріалу; стимулюванню когнітивних процесів (сприйняття та усвідомлення інформації), а отже, більш глибокому розумінню навчального матеріалу й систематизації набутих знань; розвиткові розумових і творчих здібностей студентів; формуванню стійкої мотивації пізнавальної діяльності студентів на заняттях; урізноманітненню форм подання інформації та видів навчальних завдань; створенню навчального середовища, яке забезпечує «занурення» студента в уявний світ, у певні соціальні й виробничі ситуації; систематичному застосуванню ігрових прийомів; налагодженню миттєвого зворотного зв'язку, рефлексії; підвищенню рівня інформаційної культури студентів та рівня підготовки студентів у галузі сучасних інформаційних технологій; розвитку в студентів навичок спільної роботи й колективного пізнання; створенню сприятливого психологічного клімату на занятті; можливості реалізації індивідуалізації навчання; підвищенню естетичного й емоційного рівнів заняття завдяки використанню музики, анімації тощо; зростанню обсягу виконаної на занятті роботи; на заняттях із різних дисциплін використано засновану на комп'ютерних та інтернет-технологіях систему управління навчанням «Moodle» (навчально-методичні електронні комплекси дисциплін, що містять такі елементи: електронні підручники, де представлений теоретичний матеріал, глосарій, а також теми семінарських і практичних робіт; плани лекційних і практичних занять; віртуальні лабораторні комплекси; конспекти-презентації лекцій; завдання до практичних робіт; навчальні завдання для самостійної роботи й вимоги до них; питання та завдання до підсумкової атестації; опис інформаційних засобів і технологій, необхідних для виконання навчальних завдань; методичні вказівки до використання цього комплексу; електронні банки тестів; покликання на додаткові інформаційні ресурси з дисципліни в мережі інтернет; додаткові навчальні матеріали (підручники, посібники, журнали й ін.); мультимедійні технології (презентації, створені в «PowerPoint»), інтернет і його інструменти (електронна пошта, браузер, веб-сайти, пошукові системи, форуми, аудіо- та відеочати); інтернет-технології нового покоління – подкасти, що дають змогу користувачам мережі прослуховувати, переглядати, створювати й поширювати аудіо- та відеопрограми; скайп-технології; мобільні додатки тощо;

– розвиток професійної рефлексії у майбутніх учителів іноземних мов – передбачає спроможність студента критично мислити, продукувати та реалізовувати нові ідеї на практиці, навчатися впродовж життя, конструктивно виконувати педагогічні завдання, створювати стратегії саморозвитку й самовдосконалення, аналізувати власні думки та переживання, пов'язані з професійно-педагогічною діяльністю; автори рефлексивної педагогіки доводять, що рефлексія – це не інформація, її не можна «взяти і передати», її можна лише стимулювати, розвивати, підвищувати; для формування й

розвитку рефлексії майбутніх учителів іноземних мов використано комплекс вправ («*Без маски*» – для зняття емоційної напруженості, формування навичок щирих висловлювань та аналізу сутності власного «Я»; «*Комісійний магазин*» – для формування навичок самоаналізу, саморозуміння й самокритики; поглиблення знань один про одного через розкриття особистісних якостей кожного студента; «*Хто я?*», «*Мое я*», «*Рольова гімнастика*» – для усвідомлення важливості прийняття свого «Я»; «*Австралійський дощ*» – для психологічного розвантаження студентів; «*Чарівний стілець*» – для підвищення самооцінки особистості; «*Пробачати ближнього*» – для розвитку рефлексії, саморегуляції емоційного стану, вміння пробачати іншим; «*Як я люблю самого себе*» – для розвитку позитивного самосприйняття, вміння любити себе; «*П'ять добрих слів*» – для отримання зворотного зв'язку від групи, підвищення самооцінки, самопізнання; «*Прощання*» – для розвитку згуртованості групи, створення хорошого настрою); одним з інноваційних засобів розвитку й формування навичок рефлексії майбутнього вчителя є портфоліо – сучасна технологія оцінювання діяльності, що відображає всі етапи навчання студента в закладах вищої освіти, демонструє перебіг навчання в цілому, тобто те, як студент інтегрує спеціальні завдання й навички, досягає освітнього результату, опановуючи певні вміння, формує загальнопрофесійні та спеціальні компетентності, розвиває певні особистісні якості; результатом рефлексії стає впорядкування та систематизація опанованих знань студентами, тому на кожному занятті організовано оцінювання знань, навичок і вмінь; перевірка рівня опанування знань, сформованості навичок і вмінь стала можливою завдяки методам усного, письмового, тестового, програмного контролю, практичної перевірки, самоконтролю, а також методам самооцінювання.

У **п'ятому розділі** – «*Експериментальна перевірка ефективності системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти*» – описано організацію, процес і результати констатувального, формувального, завершального етапів експерименту; узагальнено результати експериментальної роботи.

Дослідницько-експериментальна робота проведена поетапно в природних умовах освітнього процесу з 2015 до 2019 рр. Для репрезентативності вибірки до педагогічного експерименту залучено 536 студентів Хмельницького національного університету, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Бердянського державного педагогічного університету, Мукачівського державного університету.

У процесі роботи були сформовані експериментальна (ЕГ) і контрольна (КГ) групи, однакові в якісному вимірі. Експеримент передбачав три етапи: констатувальний, формувальний та завершальний.

На *констатувальному етапі* (2015 – 2016 рр.) проаналізовано й систематизовано філософську, психолого-педагогічну, науково-методичну літературу; інтерпретовано ключові поняття дослідження; з'ясовано особливості підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; вивчено зарубіжний і вітчизняний досвід професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; виокремлено сучасні методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів іноземних мов; розроблено та теоретично аргументовано авторську концепцію підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; схарактеризовано структуру професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов; обґрунтовано структуру та критерії готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; розроблено модель системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; схарактеризовано принципи дидактики, що використовують у підготовці майбутніх учителів іноземних мов; виокремлено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов; розроблено програму дослідницько-експериментальної роботи; сформовано цілісну методику діагностики готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; вибрано експериментальну базу та проведено констатувальний етап експерименту.

На *формувальному етапі* (2016 – 2018 рр.) упроваджено авторську систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; визначено й реалізовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; проведено формувальний етап експерименту; виконано поточний моніторинг рівня готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; узагальнено результати, внесено корективи; упроваджено основні результати дослідження в педагогічну практику ЗВО.

На *завершальному етапі* (2018 – 2019 рр.) систематизовано й статистично оброблено експериментальні дані; сформульовано основні висновки та рекомендації щодо впровадження результатів педагогічного експерименту в підготовку майбутніх учителів іноземних мов, окреслено перспективи подальшого вивчення проблеми, опубліковано монографію, оформлено дисертацію.

Експериментальна й контрольна групи були сформовані так: за результатами вхідного тестування середній бал в ЕГ становив 73,54; у КГ – 74,59; якість знань в ЕГ – 71,38 %, у КГ – 72,66 %. Респонденти дослідних груп на початку констатувального етапу педагогічного експерименту мали практично однакові показники параметрів вимірювань, що забезпечувало чистоту й об'єктивність початкових показників для проведення педагогічного експерименту.

Констатувальний етап експерименту мав діагностичний характер, оскільки був покликаний виявити початковий рівень готовності майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності. Рівневі характеристики сформованості показників готовності майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності ЕГ і КГ на початку констатувального експерименту подано на рис. 2.

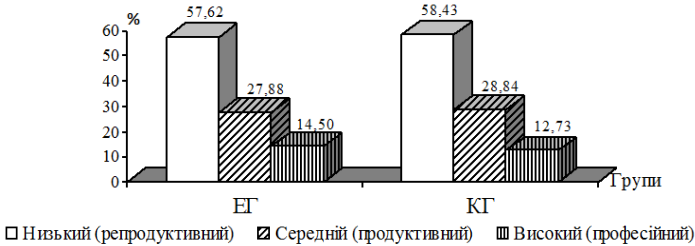

Рис. 2. Розподіл за рівнями готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в ЕГ і КГ на початку констатувального етапу експерименту

На початку констатувального етапу експерименту зафіксовано показники готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності, що перебувають майже на однаковому рівні: низький (репродуктивний) рівень становить в ЕГ 57,62 %, у КГ – 58,43 % із переважанням у КГ на 0,81 %; середній (продуктивний) рівень у КГ становить 28,84 %, в ЕГ – 27,88 %, тобто менший на 0,96 %; високий (професійний) рівень в ЕГ – 14,50 %, у КГ менший на 1,77 % і дорівнює 12,73 %.

Використання критерію згоди К. Пірсона χ^2 за рівня значущості 0,05 засвідчило, що між ЕГ і КГ, які брали участь в експерименті, відсутні статистично суттєві відмінності у сформованості показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО до початку констатувального етапу експерименту. Серед основних завдань формульовального етапу експерименту виокремлено такі: реалізація дослідницько-експериментальним способом авторської системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО й апробування організаційно-педагогічних умов; удосконалення дидактичного забезпечення через використання сучасних форм, методів, засобів і технологій підготовки майбутніх учителів іноземних мов; поточний моніторинг рівня готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; проведення комплексного оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО (використання методик, аналогічних до етапу констатувального експерименту).

На рис. 3 представлено рівневі характеристики сформованості показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності контрольної й експериментальної груп на формульовальному етапі експерименту.

На формульовальному етапі експерименту зафіксовано показники готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності: низький (репродуктивний) рівень становить в ЕГ 46,84 %, у КГ – 55,43 % із переважанням на 8,59 %; середній (продуктивний) рівень у КГ становить 33,33 %, в ЕГ – 31,60 %, тобто менший на 1,73 %; високий (професійний) рівень в ЕГ – 21,56 %, у КГ менший на 10,32 % і дорівнює 11,24 %.

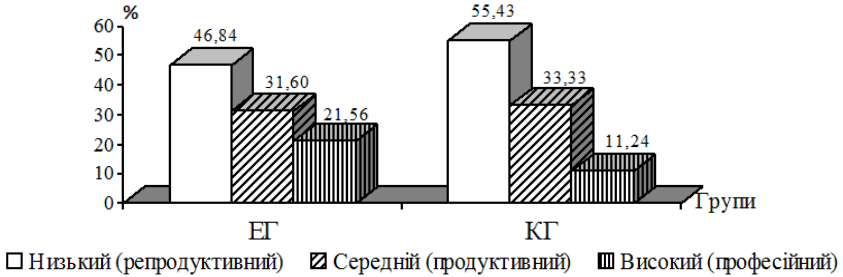

Рис. 3. Розподіл за рівнями готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в EG і KG на формувальному етапі експерименту

Підтверджено гіпотезу: після завершення експерименту рівень сформованості показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності EG і KG на формувальному етапі експерименту в експериментальній групі вищий, ніж у респондентів контрольної групи. Це аргументоване тим, що в експериментальному освітньому процесі використано систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності й упроваджено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО, що дало змогу створити в навчальному процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов в EG якісно нові умови освітньої діяльності.

Перевірено, як змінилися рівневі характеристики сформованості показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності EG і KG між констатувальним та завершальним етапами педагогічного експерименту. Результати зіставлення відображено на рис. 4.

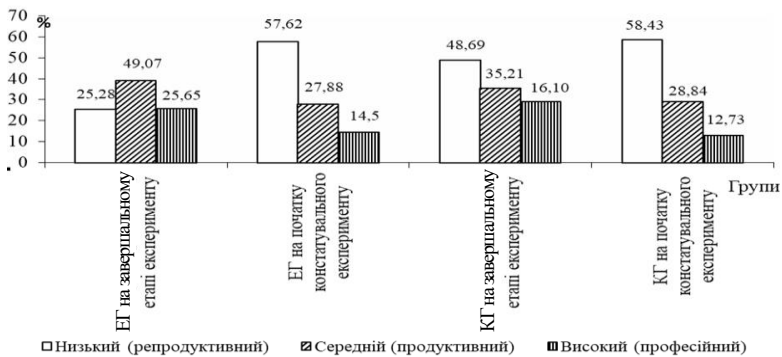

Рис. 4. Динаміка змін рівневих характеристик сформованості показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності EG і KG між констатувальним та завершальним етапами педагогічного експерименту

Зафіксовано зміни рівневих характеристик сформованості показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності ЕГ та КГ між констатувальним і завершальним етапами педагогічного експерименту. В експериментальній групі зменшилася кількість студентів із низьким (репродуктивним) рівнем на 32,34 % і збільшилася на 21,19 % із середнім (продуктивним) рівнем та на 11,15 % із високим (професійним) рівнем. У контрольній групі зменшилася чисельність студентів із низьким (репродуктивним) рівнем на 9,74 % і збільшилася на 6,37 % із середнім (продуктивним) рівнем та на 3,37 % із високим (професійним) рівнем.

Отримані результати педагогічного експерименту засвідчують ефективність системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО. Загальну й часткову гіпотези підтверджено, мети дослідження досягнуто, завдання виконано.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретичного й експериментального дослідження вможливило формулювання висновків.

1. Аналіз порушеної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці довів актуальність теми дослідження та дав змогу зіставити й порівняти наукові погляди на засади ефективної підготовки вчителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища, а саме: створення цілісної системи професійної підготовки в проекції на вітчизняний досвід і тенденції розвитку світових систем навчання іноземних мов; державне визнання підготовки вчителів іноземних мов як важливої мети суспільства; повне впровадження державних стандартів щодо різних освітньо-кваліфікаційних рівнів навчання іноземних мов; створення нового покоління навчально-методичних засобів із фахових і психолого-педагогічних навчальних дисциплін, інноваційних методик навчання іноземних мов із застосуванням новітніх інформаційних технологій; моніторинг якості викладання, навчання, системи оцінювання навчальних досягнень, навчальних планів та освітніх стандартів; налагодження зворотного зв'язку студентів щодо якості викладання та їхнього навчального досвіду; підвищення кваліфікації викладацького складу; надання підтримки студентам (система тьюторства, гранти тощо); орієнтація на загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Серед сучасних методологічних підходів до підготовки майбутніх учителів іноземних мов виокремлено: *системний; компетентнісний, аксіологічний, культурологічний, діяльнісний, комунікативний, центрований на студенті, міждисциплінарний.*

2. Унаслідок опрацювання національних систем підготовки майбутніх учителів іноземних мов у зарубіжних країнах виявлено ключові особливості підготовки майбутніх учителів іноземних мов: розширення компонента педагогічної практики в підготовці вчителів іноземних мов; зростання кількості й варіативності траєкторій, за допомогою яких можна опанувати вчительську професію; наявність кількох альтернативних шляхів підготовки

вчителів іноземних мов (програми варіюються від університетської підготовки (бакалаврат і магістратура) до кваліфікаційних педагогічних курсів); створення систем неперервного професійного розвитку від закладів вищої освіти до завершення кар'єри; актуалізація змісту програм підготовки вчителів іноземних мов, що передбачає розвиток систем моніторингу та з'ясування професійних інтересів і потреб учителів (менеджмент учнівської групи); робота в умовах цифрового інформаційного середовища, інтенсифікація дослідницького складника тощо); посилення правил відбору на педагогічні спеціальності; делегування повноважень щодо атестації та підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов у професійній спільноті (професійні асоціації, професійні спілки, центри педагогічної майстерності, школи професійного зростання).

3. Згідно з результатами аналізу концептів «діяльність», «професійна діяльність», «професія», «професіонал», «професіоналізм», поняття *«професійна діяльність майбутніх учителів іноземних мов»* potrаkтоване як комплекс спеціальних знань, умінь і навичок, а також професійно-особистісних якостей, спрямованих на створення умов для особистісного, творчого розвитку учнів в іншомовному середовищі та на підготовку їх до виконання певних соціальних ролей засобами іноземних мов. Схарактеризовано наукові підходи до структури професійної діяльності вчителів; проаналізовано компонентний склад педагогічної діяльності вчителів та структуру професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов, що представлена такими компонентами: *навчальним, освітнім, комунікативно-діяльним, мотиваційним, соціокультурним, інформаційно-аналітичним, креативним, контрольнo-коригувальним, розвивальним, виховним, гностичним, конструктивно-планувальним, організаційним, партнерським*. Окреслено основні професійно-особистісні якості майбутніх учителів іноземних мов: *загальногромадянські, морально-психологічні, науково-педагогічні, індивідуально-психологічні, професійно-педагогічні*.

4. Досліджено сутність поняття «готовність майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності», яке витлумачене як важлива інтегративна якість і стійка особистісна характеристика майбутніх учителів іноземної мови, що складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивно-комунікативного, діяльнo-практичного, професійно-особистісного, оцінно-рефлексивного компонентів, виявляється в здатності провадити ефективну педагогічну діяльність та є результатом професійної підготовки вчителів у закладах вищої освіти. Структура готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності представлена **компонентами** (*мотиваційно-ціннісним* – охоплює мотиви, потреби в професійному навчанні, удосконаленні, самовихованні, саморозвитку, бажанні досягти успіху; ціннісні орієнтації студентів тощо; *когнітивно-комунікативним* – відповідає за наявність у майбутніх учителів іноземних мов інтегрованої системи знань (мовних, лінгвістичних, психолого-педагогічних, методичних тощо); *діяльнo-практичним* – передбачає вміння здобувати, поповнювати й розширювати знання, організовувати діяльність свою та учнів відповідно до цілей навчально-виховного процесу, зважаючи на сучасні освітні технології;

професійно-особистісним, що передбачає формування професійно значущих особистісних якостей особистості; *оцінно-рефлексивним* – виявляється в здібності до постійного особистісного й професійного самовдосконалення); **критеріями** (*мотиваційним* – сформованість інтересу до майбутньої професійної діяльності; мотивації до вивчення дисциплін, необхідних для провадження професійної діяльності; розвиненість бажання до самовдосконалення й усвідомлення значущості майбутньої професії; *знанневим* – знання фонетичної, лексичної, граматичної та орфографічної системи іноземної мови; методики викладання іноземної мови; загальних основ педагогіки, дидактики, теорії виховання, історії педагогіки; знання, що формують широкий кругозір учителя і стосуються суміжних галузей наук: філософії, логіки, соціології, мовознавства, культурології, українознавства, етики й естетики тощо; *операційним* – маркує сформованість у студента вмій і навичок провадження професійної діяльності, озброєність засобами, прийомами, технологіями викладання свого предмета, уміння користуватися іноземною мовою в професійних цілях, навчаючи мови; уміння адекватно використовувати широкий спектр методичних прийомів, орієнтуватися в сучасній методичній літературі тощо; *особистісним* – вирізняється чітким усвідомленням значущості професійних особистісних якостей у професійній діяльності вчителя іноземної мови; систематичним виявом терпимості й доброзичливості до учнів, батьків, педагогічного колективу; позитивним, терпимим ставленням до інших етносів, культур, соціокультурних особливостей інших народів тощо; *рефлексивним* – маркований здатністю організовувати свою подальшу самоосвіту, самовдосконалення, саморозвиток у галузі іншомовної діяльності; оцінювати та аналізувати власну професійну діяльність; умінням швидко й ефективно ухвалювати самостійні рішення тощо) та **рівнями** (*високим (професійним)* – майбутній учитель іноземних мов із високим рівнем готовності до професійної діяльності володіє всіма знаннями, уміннями, навичками, необхідними для провадження професійної діяльності вчителя іноземних мов, високим ступенем усвідомлення важливості та потреб майбутньої педагогічної діяльності тощо; *середнім (продуктивним)* – володіє більшістю знань і вмій, необхідних для провадження професійної діяльності вчителя іноземних мов; оперує певними загальнокультурними, педагогічними, психологічними, методичними, лінгвістичними, соціокультурними знаннями, але не завжди розкриває сутність понять у повному обсязі; уміє застосовувати теоретичні положення в типових педагогічних ситуаціях тощо; *низьким (репродуктивним) рівнем* – загальнокультурні, педагогічні, психологічні, методичні, лінгвістичні, соціокультурні знання студента мають поверховий, нестійкий характер; студент не вміє застосовувати теоретичні положення в педагогічній діяльності; бракує зацікавлення майбутньою педагогічною діяльністю, переважають прагматичні мотиви діяльності, відсутня сформована система професійно значущих знань, умій і навичок тощо)).

5. Обґрунтовано авторську концепцію підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО. Особливість

концепції відображає положення про те, що підготовка майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО є специфічним, цілеспрямованим, системним, керованим і вимірювальним процесом, який потребує використання новітніх інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій. В основу ефективного функціонування такої підготовки покладено гуманістичну філософію освіти, провідною ідеєю якої стають суб'єкт-суб'єктні взаємини в навчальному процесі, самореалізація й самоактуалізація студента, розвиток здібностей, вияв креативності та індивідуальності; урахування педагогічних закономірностей освітнього процесу, методологічних підходів і дидактичних принципів.

6. Аргументовано організаційно-педагогічні умови (*підвищення мотивації до професійної діяльності та формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземних мов через використання інтерактивних технологій; використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; впровадження різних видів практики та позааудиторної роботи для набуття досвіду майбутньої професійної діяльності; створення та підтримка освітньо-креативного середовища для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; розвиток професійної рефлексії у майбутніх учителів іноземних мов*) підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО. Реалізація організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземних мов в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО передбачала вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності студентів.

7. Розроблено систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО, репрезентовану у вигляді моделі, яка є сукупністю підсистем: цільової (соціальне замовлення, мета), теоретико-методологічної (авторська концепція, методологічні підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи), змістово-технологічної (організаційно-педагогічні умови, етапи впровадження, дидактичне забезпечення (зміст, форми, засоби, методи, технології)), контрольно-результативної (компоненти, критерії, показники, рівні готовності, результат). Практично підтверджено, що розроблена система підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО та її реалізація в педагогічному процесі ЗВО сприяють: усвідомленню майбутніми вчителями іноземних мов суспільної значущості власної професійної діяльності; позитивному стійкому ставленню до педагогічної професії; ціннісному усвідомленню необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; формуванню професійно значущих особистісних якостей та можливостей (здібностей) особистості; розвитку індивідуально-психологічних якостей, важливих для неперервного професійного становлення й майбутньої професійної діяльності загалом; підвищенню рівня одержаних професійно спрямованих знань; сформованості практичних умінь і навичок щодо професійної діяльності; спрямованості на самоаналіз та

самооцінювання власного професійного саморозвитку; зростанню на основі психологічних механізмів самоаналізу, саморегуляції, самооцінювання й самоконтролю, пізнання та аналізу власної свідомості й діяльності (погляд на власну думку та дію з позиції спостерігача).

Динаміка зміни рівневих характеристик вияву показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності ЕГ і КГ між констатувальним та завершальним етапами педагогічного експерименту підтвердила ефективність розробленої системи, тому що кількість студентів в експериментальній групі з низьким (репродуктивним) рівнем зменшилася на 32,34 %, збільшилася на 21,19 % із середнім (продуктивним) рівнем та на 11,15 % із високим (професійним) рівнем. У контрольній групі зменшилася чисельність студентів із низьким (репродуктивним) рівнем на 9,74 % і збільшилася на 6,37 % із середнім (продуктивним) рівнем та на 3,37 % із високим (професійним) рівнем.

Достовірність відповідностей і відмінностей для експериментальних даних щодо рівнів готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності підтверджена за допомогою критерію згоди К. Персона χ^2 . Виявлено, що різниця в рівнях готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності ЕГ і КГ є статистично значущою, тобто достовірною. Доведено, що підвищення рівня готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності зумовлене впровадженням у процес підготовки студентів ЕГ системи підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

8. Навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО впливає на зміст, структуру й результат підготовки, маркує особливості перебігу навчального процесу з огляду на сучасні тенденції розвитку освіти, полягає в удосконаленні форм, методів, засобів і технологій підготовки майбутніх учителів іноземних мов, а також у розробленні та впровадженні в систему фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов навчальних посібників; навчально-методичних комплексів у модульному об'єктивно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі (MOODLE), що містять рекомендації з вивчення дисциплін, навчальні програми, плани семінарських занять, конспекти лекцій, презентації, методичні вказівки до практичних занять, індивідуальних завдань та самостійної роботи, методичні рекомендації до виконання курсових проектів та орієнтовні теми курсових робіт і рефератів, тести й контрольні завдання для проведення проміжного та підсумкового контролю. Використання комплексу навчально-методичного забезпечення вможливує цілісність і системність підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності.

Пропоноване дослідження не претендує на вичерпне з'ясування всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективне вивчення охоплює таке коло питань: підвищення педагогічної майстерності, активізація професійно-педагогічного потенціалу та орієнтація викладачів закладів вищої освіти, що готують майбутніх учителів іноземних мов, на інноваційну діяльність;

удосконалення електронних навчально-методичних комплексів для підготовки майбутніх учителів іноземних мов; розвиток мобільності та конкурентоспроможності майбутніх учителів іноземних мов.

**Опубліковані праці, що відображають основні
наукові результати дисертації**

Монографії

1. Рогульська О. О. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти: теорія і практика: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2019. 511 с.

2. Rogulska O. O., Magdiuk O. V., Tarasova O. V. European experience of the foreign languages teachers' training. *Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations*: collective monograph. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o., 2019. Pt. I. P. 37–59.

Навчальні посібники

3. Бідюк Н. М., Рогульська О. О. Enjoy Your Home-reading: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Хмельницький: ХНУ, 2016. 182 с. (*еприф МОН України*).

4. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Enjoy Your Home-reading: навч. посіб. для студентів ЗВО. Хмельницький: ХНУ, 2018. 240 с. (*рекомендовано Вченою радою Хмельницького національного університету*).

**Статті в наукових фахових виданнях України,
у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних
та в іноземних наукових періодичних виданнях**

5. Рогульська О. О. Актуальні методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів іноземної мови. *Освітній простір України* : науковий журнал Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2018. Вип. 13. С. 82–88.

6. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Використання відеоматеріалів для підвищення мотивації майбутніх учителів іноземної мови. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки / гол. ред. О. В. Діденко. Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2018. № 2 (13). С. 389–399.

7. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Використання smart-технологій в освітньому процесі вітчизняної вищої школи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / редкол.: Р. С. Гуревич, А. М. Коломієць. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 47. С. 249–252.

8. Рогульська О. О. Готовність майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності: теоретичний аналіз. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / редкол.: Р. С. Гуревич, А. М. Коломієць. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 210–214.

9. Рогульська О. О. Дистанційна освіта як педагогічна технологія забезпечення навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. Вип. 27. С. 481–485.

10. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Доцільність використання мобільних додатків у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогіка : електронне наукове фахове видання. Хмельницький, 2019. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2019_1_9 (дата звернення: 15.01.2019).

11. Рогульська О. О. Доцільність використання мультимедійних технологій у підготовці майбутніх учителів іноземних мов. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2018. № 12 (167). С. 82–88. (наукометричні бази *Polish Scholarly Bibliography (PBN)*, *CiteFactor*, *Index Copernicus*).

12. Рогульська О. О. Загальнодидактичні та специфічні принципи іншомовної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія : збірник наукових праць / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця : Твори, 2018. Вип. 56. С. 34–38.

13. Рогульська О. О. Інтерактивні технології у навчанні іноземних мов у вищих навчальних закладах України. *Порівняльна професійна педагогіка: науковий журнал*. Київ ; Хмельницький : ХНУ, 2012. Вип. 2. С. 80–89.

14. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Інтернет-технології у навчанні іноземних мов: переваги та недоліки. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 46. С. 296–300.

15. Рогульська О. О. Інформаційні технології – основа побудови відкритої освітньої системи. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Черкаси, 2010. Вип. 191. Ч. 2. С. 116–119.

16. Рогульська О. О. Концепція підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія : збірник наукових праць / редкол.: А. М. Коломієць (голова) та ін. Вінниця : Твори, 2019. Вип. 58. С. 31–37.

17. Рогульська О. О. Модель системи підготовки майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. Дрогобич, 2018. № 11 (166). С. 86–91. (наукометричні бази *Polish Scholarly Bibliography (PBN)*; *CiteFactor*; *Index Copernicus*).

18. Рогульська О. О. Особливості підготовки майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої освіти України. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / редкол.: О. І. Безлюдний (гол. ред.) та ін. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. Вип. 17. С. 291–304 (*наукометрична база Index Copernicus*).

19. Рогульська О. О. Особливості підготовки майбутніх учителів іноземної мови в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Освітній простір України* : науковий журнал Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2018. № 14. С. 224–231.

20. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Реалізація компетентнісного підходу у підготовці компетентних фахівців нової генерації. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / редкол.: Р. С. Гуревич, А. М. Коломієць. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 50. С. 366–370.

21. Рогульська О. О. Структура готовності майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності в умовах Нової української школи. *Освітній простір України*. 2018. Вип. 12. С. 145–155.

22. Рогульська О. О. Структура професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія : збірник наукових праць / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. Вип. 55. С. 115–119.

23. Рогульська О. О. Сутність поняття «професійна діяльність майбутніх учителів іноземної мови». *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / редкол.: Р. С. Гуревич, А. М. Коломієць. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 52. С. 107–111.

24. Рогульська О. О. Сучасний стан розробленості поняття «компетентність» у психолого-педагогічній літературі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. Вип. 23. С. 500–505.

25. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Технології підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти України. *Освітній простір України*. 2019. Вип. 15. С. 111–123.

26. Рогульська О. О., Тарасова О. В. M-LEARNING як інноваційна технологія у навчанні іноземної мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / редкол.: Р. С. Гуревич, А. М. Коломієць. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 45. С. 318–321.

27. Rogulska O. O., Tarasova O. V. Peculiarities of the future foreign languages teachers' professional training via means of information and communication technologies. *International Journal of Economics and Society*. 2016. Vol. 2. Iss. 7. P. 114–116 (наукометричні бази Google Scholar, WorldCat, CiteSeer, Infobase Index, OAJI.net, Scientific Indexing Services).

28. Rogulska O. O., Tarasova O. V. Polish experience of foreign language teachers' training. *Порівняльна професійна педагогіка* : науковий журнал. Київ ; Хмельницький : ХНУ, 2019. Вип. 9 (2). С. 19–25 (наукометричні бази Cabell's directory, EBSCO, Discovery Service, Google Scholar, WorldCat та ін.).

29. Rogulska O. O., Tarasova O. V. Using interactive whiteboards to enhance English language instruction and learning. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки / гол. ред. О. В. Діденко. Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2019. № 1 (16). С. 342–354.

**Опубліковані праці, що додатково відображають
наукові результати дисертації**

30. Рогульська О. О. Використання рольових ігор у навчанні іноземної мови. *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 6 грудня 2018 р.) / редкол.: Ю. Л. Бошицький, С. Я. Українець. Рівне, 2018. С. 203–206.

31. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Вплив європейської освітньої політики на формування пріоритетних напрямів іншомовної освіти в Україні. *Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів* : матеріали тез доповідей VI Міжнародного науково-методологічного семінару (Київ–Хмельницький, 18 травня 2017 р.) / за заг. ред. Н. М. Авшенюк, Н. М. Бідюк. Київ ; Хмельницький : Термінова поліграфія, 2017. С. 49–52.

32. Рогульська О. О. Концептуальні положення дистанційного навчання іноземної мови та напрями використання комп'ютерів в навчальному процесі сучасних навчальних закладів. *Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах* : матеріали IV Міжнародної конференції. Львів : ЛДУ БЖД, 2010. С. 164.

33. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Моделі підготовки майбутніх учителів іноземних мов в університетах США. *Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів* : матеріали тез доповідей VIII Міжнародного науково-методологічного семінару (Київ–Хмельницький, 15 травня 2019 р.) / за заг. ред. Н. М. Авшенюк, Н. М. Бідюк. Київ ; Хмельницький : Термінова поліграфія, 2019. С. 36–38.

34. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Навчальні подкасти у викладанні іноземної мови. *Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов у світі* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Суми,

29 листопада 2018 р.) / Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 118–121.

35. Рогульська О. О. Основні принципи створення дистанційних курсів. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України* : III Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Хмельницький, 19 листопада 2010 р.). Серія: Психолого-педагогічні й філологічні науки / Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2010. С. 181–182.

36. Рогульська О. О., Тарасова О. В. Особливості підготовки майбутніх учителів іноземної мови в університетах Канади. *The 7th International youth conference «Perspectives of science and education»* (New York, February 15, 2019). *SLOVO / WORD*. New York, USA, 2019. P. 9–21.

37. Рогульська О. О. Поняття та шляхи реалізації змішаного навчання. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький, 2013. С. 81–85.

38. Рогульська О. О. Формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів іноземних мов. *Інновації в сучасній освіті: український та світовий контекст* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 18 – 19 квітня 2019 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. Ч. 2. С. 97–101.

39. Рогульська О. О. Характерні риси дистанційних курсів та технології забезпечення дистанційної освіти. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22 – 23 травня 2010 р.) / Міністерство освіти і науки України, Хмельницький національний університет, Хмельницький : ХНУ, 2011. С. 201–202.

40. Рогульська О. О., Тарасова О. В. New tendencies in teaching foreign languages. *Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів* : матеріали тез доповіді VII Міжнародного науково-методологічного семінару (Київ–Хмельницький 17 травня 2018 р.) / за заг. ред. Н. М. Авценюк, Н. М. Бідюк. Київ ; Хмельницький : Термінова поліграфія, 2018. С. 119–122.

41. Rogulska O. O., Tarasova O. V. Professional and personal qualities of a new ukrainian school teacher. *Imperatives of civil society development in promoting national competitiveness* : Proceedings of the 1 st International Scientific and Practical Conference. Batumi, Georgia : Publishing House «Kalmosani», 2018. Vol. I. December 13–14. P. 252–255.

АНОТАЦІЇ

Рогульська О. О. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України. – Вінниця, 2020.

У дослідженні обґрунтовано теоретичні, методологічні й методичні засади підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. Схарактеризовано інформаційно-освітнє середовище ЗВО; окреслено особливості підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти на прикладі Хмельницького національного університету; аргументовано сучасні методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів іноземних мов; представлено досвід підготовки майбутніх учителів іноземних мов у країнах ЄС, США й Канаді; досліджено структуру готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; виокремлено й аргументовано принципи підготовки майбутніх учителів; розроблено та експериментально перевірено систему підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; окреслено організаційно-педагогічні умови підготовки; запропоновано навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Ключові слова: майбутні вчителі іноземних мов, інформаційно-освітнє середовище, заклади вищої освіти, система підготовки майбутніх учителів іноземних мов, організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Рогульская О. О. Теория и практика подготовки будущих учителей иностранных языков в условиях информационно-образовательной среды учреждений высшего образования. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук за специальностью 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины. – Винница, 2020.

В исследовании обоснованы теоретические, методологические и методические принципы подготовки будущих учителей иностранных языков в условиях информационно-образовательной среды учреждений высшего образования. Охарактеризована информационно-образовательная среда ЗВО; очерчены особенности подготовки будущих учителей иностранных языков в учреждениях высшего образования на примере Хмельницкого национального университета; обоснованы современные методологические подходы к

подготовке будущих учителей иностранных языков; представлен опыт подготовки будущих учителей иностранных языков в странах ЕС, США и Канаде; исследована структура готовности будущих учителей иностранных языков к профессиональной деятельности; обоснована концепция подготовки будущих учителей иностранных языков в условиях информационно-образовательной среды учреждений высшего образования; выделены и аргументированы принципы подготовки будущих учителей; разработана и экспериментально проверена система подготовки будущих учителей иностранных языков в условиях информационно-образовательной среды учреждений высшего образования; обоснованы организационно-педагогические условия подготовки; предложено учебно-методическое обеспечение подготовки будущих учителей иностранных языков в условиях информационно-образовательной среды учреждений высшего образования.

Ключевые слова: будущие учителя иностранных языков, информационно-образовательная среда, учреждения высшего образования, система подготовки будущих учителей иностранных языков, организационно-педагогические условия подготовки будущих учителей иностранных языков.

Rogulska O. O. Theory and Practice of Training Future Foreign Language Teachers under the Conditions of Information and Learning Environment in Higher Education Institutions. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for an academic degree of a postdoctoral researcher in pedagogy. Specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2020.

The thesis justifies theoretical, methodological and methodical principles of training future foreign language teachers in the context of information and learning environment in higher education institutions (HEIs). It also describes the information and learning environment in HEIs, summarizes the features of training future foreign language teachers in HEIs, substantiates modern methodological (systemic, competency-based, axiological, cultural, pragmatist, communicative, student-centred, multidisciplinary) approaches to training future foreign language teachers and analyzes the experience of training future foreign language teachers in the EU, the USA and Canada.

The thesis justifies the concept of training future foreign language teachers under the conditions of information and learning environment in HEIs. It discloses scientific approaches to the structure of teachers' professional activities, analyzes the components of teachers' pedagogical activities and describes the structure of professional activities characteristic of future foreign language teachers, which is represented by such components as instructional, educational, communicative and practical, motivational, socio-cultural, informative and analytical, creative,

monitoring and corrective, developmental, disciplinary, gnostic, constructive and planning, organizational, collaborating.

The thesis studies the structure of readiness of future foreign language teachers for professional activities, which consists of the following components: motivation and values, cognition and communication, activities and practice, professional and personal aspects, evaluation and reflection, as well as such criteria as motivation, knowledge, operations, personality, reflection and such levels as low (generative), average (productive) and high (professional).

The thesis singles out and justifies the principles of training future teachers (humanization and humanitarianization; scientificity; systematicity and consistency; modularity; accessibility and feasibility; the links between theory and practice; individualization; modelling of professional activities or functionality; innovativeness; focus on interdisciplinary connections; socio-cultural development, awareness, proactivity and autonomy; communication-oriented learning). It also presents the designed and experimentally verified system of training future foreign language teachers under the conditions of information and learning environment in HEIs. The model of such training system consists of the following sub-systems: targets (*social order, goals*), theoretical and methodological basis (*the author's concept, methodological approaches, general didactic and specific principles*), content and technologies (*organizational and pedagogical conditions, implementation stages (theoretical and practical, correctional and stabilizing, reflexive and fixative)*), didactic support (*content, forms, means, methods, technologies*), monitoring and outcomes (which compare the set goals and expected outcomes, predict the verification of the results obtained in the course of the experiment and determine the development level of the components ensuring the readiness of future foreign language teachers for professional activities).

The thesis justifies organizational and pedagogical conditions of such training (enhancing motivation towards professional activities and shaping professional value orientations in future foreign language teachers due to interactive technologies; employing personality-oriented technologies in professional training future foreign language teachers; implementing different practical and extracurricular activities so that future teachers can gain the necessary professional experience; creating and supporting learning and creative environment for training future foreign language teachers for professional activities; developing professional reflection in future foreign language teachers). The thesis presents the proposed learning and methodological support of training future foreign language teachers under the conditions of information and learning environment in HEIs.

Keywords: future foreign language teachers, information and learning environment, higher education institutions, a system of training future foreign language teachers, organizational and pedagogical conditions of training future foreign language teachers.

Підписано до друку 23.03.2020. Формат 30 × 42/4.
Ум. друк. арк. – 1,9. Обл.-вид. арк. – 2,0.
Наклад. 100 прим. Зам. № 46/20, 2020

Редакційно-видавничий відділ ХНУ.
29016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 7/1.
Свідоцтво про внесення в державний реєстр, серія ДК № 4489 від 18.02.2013 р.